

NEUROTICISMUS A IMPULZIVITA VZHLEDEM K POHLAVÍ A VVĚKU¹

ÚVODEM

Teorií temperamentu vznikla celá řada a každá z nich vychází z různých kritérií. Temperament je pojímán jakožto energetický zdroj pro každého z nás. I přes vrozenost temperamentu a jeho obecnou neměnnost, částečně můžeme působením vlivů sociálních a výchovných v určitých mezích se do určité míry variovat a proměňovat (Cakirpaloglu, 2012). Ke změnám temperamentu, tedy reagování či chování, se nejčastěji využívají behaviorální přístupy (Praško, 2003).

Mezi základní rysy temperamentu několika teorií patří právě neuroticismus a impulzivita. Nakonečný (1997b) o neuroticismu hovoří jako o emočních reakcích, a to proměnlivých, lehké vyvolatelných a podnětům zpravidla nepřiměřeným. Zmiňuje také aspekty neklidu, proměnlivosti nálady, rozladěnosti, rozmrzelosti a zvýšené senzitivity. Eysenck (1977) charakterizoval neuroticismus jednoduše jako nedostatek v rámci integrace osobnosti. Neuroticismus přitom Eysenck považoval za aspekt, jež předchází neurózám. R. Cattell místo pojmu neuroticismu zavedl pojem úzkostnost, ale dnešním pohledem tento termín stanovený R. Cattellem bývá často řazen právě pod neuroticismus (Říčan, 2007). Jedinec s vysokým skórem v neuroticismu má mít dle teorie predispozice k neurotickému onemocnění, konkrétně k též k labilitě, náladovosti, depresím či úzkostem. Nízký skór má poté být znakem stability, klidu, bezstarostnosti a schopnosti úzdravy z emočně silného prožitku (Matthews, Deary & Whiteman, 2009).

Impulzivita jako rys je v psychologii popisována různorodě. Osoby s vysokou impulzivitou dávají přednost okamžitým reakcím na úkor promyšleného a dobře rozumově zdůvodněného chování. U impulzivních osob nový stimul často přeruší původní záměr, kognitivní proces či chování (Schweizer, 2002). Eysenck (1977) popisuje impulzivitu na čtyřech dimenzích (zúžená impulzivita, sklon k riziku, ne-plánování a čilost) a nachází u nich korelace s neuroticismem a extravertí. Impulzivita je také považována za kognitivní styl na kontinuu impulzivního a reflexivního stylu (Kagan, 1965).

DATOVÝ SOUBOR

Datový soubor uvedený v této práci pochází z Dotazníku pro zjištění temperamentu, kterou vypracovali studenti v rámci předmětu Psychometrika 1 (Boháčová et al., 2022). Dotazník obsahoval celkem 24 položek s možností odpovědi ano a ne, včetně reverzních položek. Autoři

¹ Data jsou dostupná na adrese: <https://dostal.vyzkum-psychologie.cz/stat4?i=347>

poté využili faktorové analýzy, aby našli hlavní faktory dotazníku. Dospěli ke dvoufaktorovému řešení, první faktor označili jako neuroticismus a druhý jako impulzivita. Se dvěma extrahovanými faktory dále pracujeme v této práci. Hrubé skóry jsou vždy součtem kladných odpovědí v dotazníku. V rámci subškály neuroticismu respondenti mohli skórovat od 0 do 10 bodů a v rámci subškály impulzivita od 0 do 4 bodů.

Dotazník vyplnilo celkem 723 respondentů. Po odstranění neúplných odpovědí však náš datový soubor obsahuje celkem 652 respondentů. Data byla získána od respondentů ve věkovém rozmezí 15 až 90 let. Průměrný věk všech respondentů činil 31,6 let se směrodatnou odchylkou 12,3 roku. Medián souboru pak činil 28 let. Nejvíce respondentů se vyskytovalo ve věkové kategorii 22–39 let (kvartily). Test vyplnilo celkem 164 (24,6 %) mužů a 488 (75,4 %) žen.

ANALÝZA DAT

Cílem této práce je zjistit, zda muži a ženy dosahují rozdílných výsledků v dotazníku temperamentu, tj. neuroticismus a impulzivita a zda statisticky významně souvisí temperament s věkem. Pro analýzu této práce využíváme metody mnohorozměrná analýza rozptylu, tzv. MANCOVU. Model MANCOVA využíváme v případě, kdy pracujeme s právě dvěma nebo více závislými proměnnými. A zároveň v případě, kdy pracujeme s kovariáty, které mají charakter spojitých proměnných. Veškerá data zpracováváme v programu Statistica. Pracovat budeme se dvěma závisle proměnnými a jedním regresorem.

Závisle proměnné:

- Neuroticismus
- Impulzivita

Regresor:

- Pohlaví (0 = žena, 1 = muž)

Kovariát:

- Věk

VÝSLEDKY

Prvně jsme vypočítali Wilksovu lambda, pro zjištění, zda můžeme naše závislé proměnné vysvětlit regresorami věk a pohlaví a kolik rozptylu dokáží jednotlivé regresory vysvětlit. U

¹ Data jsou dostupná na adrese: <https://dostal.vyzkum-psychologie.cz/stat4?i=347>

Wilksovy lambdy platí, že čím nižší její hodnota je, tím více rozptylu dokážeme vysvětlit. V tabulce číslo 1 vidíme, že v našem modelu regresor věk dosahuje hodnotu Wilksové lambdy 0.919, takže vysvětlí o něco více než regresor pohlaví s výsledkem Wilksové lamdy 0.952. Zároveň lze z tabulky vyčíst, že oba regresory jsou statisticky významné.

Tabulka č. 1: Wilksův test

Regresor	Wilksova λ	Testová statistika (F)	p-hodnota
Věk	0.919	28.49	<0.001
Pohlaví	0.952	16.46	<0.001

Abychom mohli zodpovědět naši otázku o rozdílu mezi pohlavím, dále již nebudeme pracovat s regresorem věk. Jednou z podmínek použití Hotellingova testu je totiž použití pouze jednoho regresoru. Pro bližší zjištění vztahu mezi našimi závislými proměnnými a regresorem věk bychom mohli vypočítat tři lineární regrese.

Abychom zjistili, jak se od sebe liší hrubé skóry na jednotlivých subškálách u mužů a žen, provedli jsme Hotellingův test. Jeho výsledek zobrazuje Tabulka 2, tento test taktéž poukázal na statisticky významný rozdíl našeho modelu. V tabulce 3 dále zobrazujeme jednotlivé výsledky našich závislých proměnných.

Tabulka č. 2: Hotellingův test

Hotellingovo T^2	F (2.649)	p-hodnota
41.378	20.657	<0.001

Tabulka č. 3: Výsledky Hotellingova testu závislých proměnných

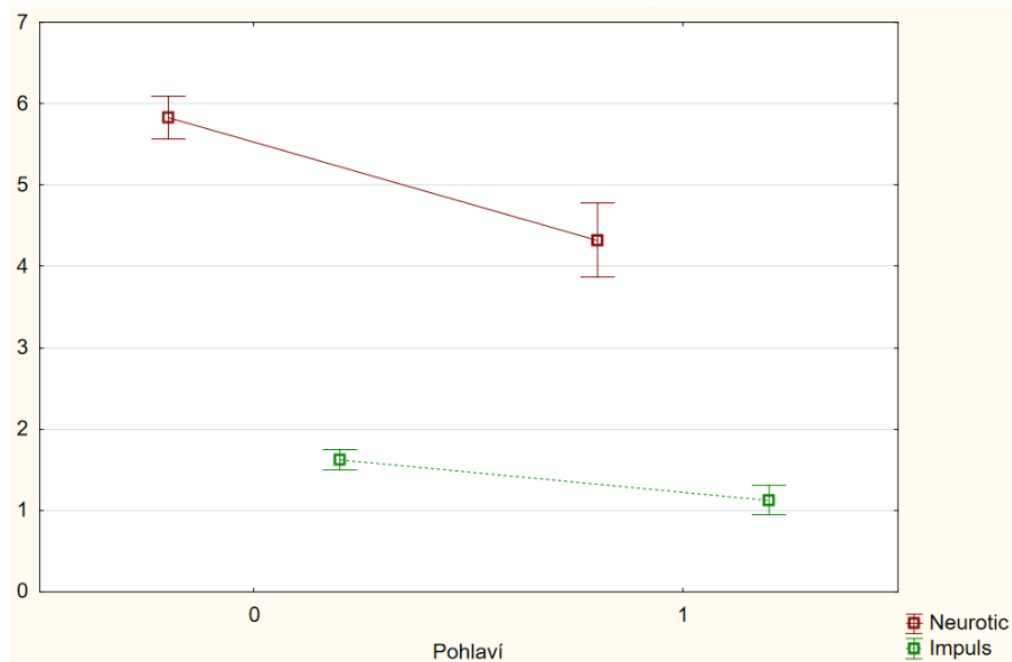
	M muži	M ženy	F	p-hodnota	SD muži	SD ženy
Neuroticismus	4.323	5.828	45.438	<0.001	2.97	2.953
Impulzivita	1.128	1.623	9.006	<0.001	1.163	1.357

Mezi muži a ženami se ukázal u obou závislých proměnných, tj. neuroticismus a impulzivita statisticky významný rozdíl. V obou případech skóruje výše ženy než muži. Ženy dosahují v průměru 5.828 bodů na subškále neuroticismus, zatímco muži na stejné škále skóruje přibližně o bod a půl méně. Na subškále impulzivita ženy dosahují v průměru 1.623 bodů a muži opět o přibližně půl bod méně.

¹ Data jsou dostupná na adrese: <https://dostal.vyzkum-psychologie.cz/stat4?i=347>

Pro lepší přehlednost přikládáme také graf 1, ve kterém je znázorněné průměrné dosažené skóre mužů a žen neuroticismu a impulzivity.

Graf č. 1: Průměrné hodnoty neuroticismu a impulzivity u mužů a žen

SHRNUTÍ

Cílem této práce bylo prozkoumat, zda existuje souvislost mezi věkem, pohlavím a základními rysy temperamentu. Využitím MANOVY jsme potvrdili oba předpokládané vztahy. Tedy jsme potvrdili statisticky významný rozdíl mezi muži a ženami, neuroticismem a impulzivitou i věkem, neuroticismem a impulzivitou. Vztah věk a temperament na našem souboru dat dokáže více vysvětlit než vztah mezi pohlavím a temperament. Pro přesnější analýzu bychom však museli provést další statistické testování.

Závěrem považujeme za vhodné dodat, že je náš datový soubor z hlediska pohlaví nevyvážený. Zároveň, i když jsme pracovali s reálnými daty, vytvořený Dotazník pro zjištění temperamentu není standardizovanou psychodiagnostickou metodou, proto z obou uvedených důvodů mohou být naše výsledky zkreslené.

¹ Data jsou dostupná na adrese: <https://dostal.vyzkum-psychologie.cz/stat4?i=347>

ZDROJE

Boháčová, Z. (2022). Dotazník pro zjištění temperamentu, Psychometrika 1.

Cakirpaloglu, C. (2012). Úvod do psychologie osobnosti. Grada.

Eysenck, S. B., & Eysenck, H. J. (1977). The place of impulsiveness in a dimensional system of personality description. *British Journal of Social and Clinical Psychology*, 16(1), 57-68.

Matthews, G., Deary, I. J., & Whiteman, M. C. (2009). *Personality traits*. Cambridge University Press.

Nakonečný, M. (1997b). *Psychologie osobnosti*. Academia.

Praško, J. (2003). *Poruchy osobnosti*. Praha: Portál. Říčan, P. (2007). *Psychologie osobnosti*. Praha: Grada.

Říčan, P. (2007). *Psychologie osobnosti*. Praha: Grada.

Schweizer, K. (2002). Does impulsivity influence performance in reasoning?. *Personality and Individual Differences*, 33(7), 1031-1043.

¹ Data jsou dostupná na adrese: <https://dostal.vyzkum-psychologie.cz/stat4?i=347>